

The background of the cover is a mosaic of a smiling child's face, rendered in a pixelated, mosaic style. The colors are primarily blue, grey, and black, with some orange and red highlights in the child's hair and clothing.

NIELS ROSENDAL JENSEN
JESPER BODING
CHRISTIAN CHRISTRUP KJELDEN

**DIDAKTISK ANALYSE AF
RUDOLF STEINER SKOLERS
LÆRINGS PRAKSIS I 9. TIL 12.
KLASSE**

RESUME AF FORSKNINGSRAPPORT

AARHUS
UNIVERSITET
INSTITUT FOR UDDANNELSE
OG PÆDAGOGIK (DPU)

NIELS ROSENDAL JENSEN, JESPER BODING
OG CHRISTIAN CHRISTRUP KJELDEN

**DIDAKTISK ANALYSE AF RUDOLF STEINER SKOLERS
LÆRINGSPRAKSIS I 9. TIL 12. KLASSE**

Resume

Hvad viser undersøgelsen?

Undersøgelsens formål var at beskrive de seks Rudolf Steiner skolars overbygningsdel, dvs. 9.-12. klasserne. På baggrund af analysen tegner der sig et billede af skolerne og tidligere elevers oplevelser, der i oversigtsform kan sammenfattes i følgende nedslag:

Mange af Rudolf Steiners tanker om menneskets udvikling og læring kan konstateres at være ret anderledes end de fleste andre pædagogiske retninger. Alligevel er elevernes skolehverdag, dvs. relationen mellem elev og lærer, undervisningslokalerne, gennemførelsen af undervisningen osv. ikke meget forskellig fra almindelige skoler, og dette var undersøgelsens første vigtige konklusion.

Det er ikke i den enkelte undervisningstime, at waldorfpædagogikken viser sit særlige ståsted. I stedet må det konkluderes, at waldorfpædagogikken udmønter sig tydeligt i både den materielle og formelle ressourceprioritering. For det første den materielle: skolerne tilbyder en række fag, der ikke eksisterer på andre skoler, fx eurytmi, bogindbinding og skosyning. Her er der således tale om, at skolerne i deres fagudbud statuerer et markant anderledes eksempel på, hvordan eleven lærer og udvikler sig. De specielle fag indgår i en større læringsmæssig sammenhæng i den waldorfpædagogiske ånd, hvorved de får deres berettigelse. For det andet den formelle ressourcefordeling: Rudolf Steiner skolerne gennemfører i udpræget grad en anderledes prioritering af hhv. boglige fag, kunstneriske fag og håndværksfag, som på den ene side er afstemt med Rudolf Steiners ideer om udvikling og læring, men som på den anden side også skaber en afstand mellem Rudolf Steiner skolerne og det øvrige skole- og uddannelsessystem. Hvis man blot observerer en matematiktime eller en tysktid, får man ikke øje på skolernes egenart, men ser man derimod på skolernes prioritering af fag, ekskursioner og højtider, viser den særlige pædagogik sig. Det viser sig også, at eleverne værdsætter den variation, som de mange fag og prioriteringen af fagene medfører.

Bl.a. fagvariationen betyder, at eleverne generelt er motiverede for læring, Desuden er der opbygget et betydeligt fællesskab på skolerne, der bl.a. betyder,

at mobning ikke er et problem, og at accepten af at opføre sig og udtrykke sig på forskellige måder er anerkendt på alle skolerne. Som forankring af elevernes og lærernes forståelser af det varierede fagudbud bliver udtryk som "det hele menneske" ofte anvendt, og hermed lægges der vægt på at forstå læring og udvikling i sin bredde, hvor boglig læring kun er et element blandt andre. I denne forstand kan arven fra Rudolf Steiner siges at materialisere sig på nutidens skoler, men ikke blandt eleverne på et reflekteret plan, for eleverne har kun i meget begrænset omfang viden om Rudolf Steiners ideer. Der undervises ikke i antroposofi, og eleverne synes ikke på generelt plan at interessere sig for waldorfpædagogikken som baggrund for deres hverdag.

Det er ikke ganske let at finde ungdomsuddannelser, som kan bruges sammenlignende med Rudolf Steiner skolerne. Undersøgelsen viser, at skolerne ikke ligner offentlige gymnasieskoler, selv om eleverne kan optages på både mellemlange og lange videregående uddannelser. Da der ikke er afsluttende eksaminer på Rudolf Steiner skolerne, må eleverne søge videre uddannelse i form af kvote 2 optag, hvor flere universiteter i deres optagelsesprocedure imødekommer tidligere Rudolf Steiner elevens vidnesbyrd. Omvendt er der andre uddannelsessteder, som ikke forholder sig aktivt til tidligere Rudolf Steiner elevens vidnesbyrd. Disse vidnesbyrd har lærere fra skolerne formuleret i stedet for et karakterbevis. Vidnesbyrdet er et mellem 40 og 60 sider langt skriftligt dokument fra elevens lærere, der vidner om elevens personlige og faglige niveau, og denne afgangsbeskrivelse har begrænset autorisation i uddannelsessystemet. Vidnesbyrdene affattes i samråd mellem elevens lærere. Undersøgelsen af tidligere elevens optagelse på videre uddannelse viser, at de tidligere elever har ret forskellige oplevelser af accepten af deres vidnesbyrd i uddannelsessystemet. Nogle elever er optaget direkte på deres vidnesbyrd, mens andre har taget flere fag på HF eller en fuld HF som forudsætning for optagelse på deres ønskede uddannelse. Derved kan det slutes, at uddannelsessystemet ikke behandler tidligere elever på en konsistent måde, og dette svækker de tidligere elevens planlægningsmuligheder i forhold til videre uddannelse. Tilsvarende eksisterer to modsatrettede uddannelsespolitiske forhold, der medfører, at en række tidligere elever optages på universiteterne på baggrund af deres vidnesbyrd, samtidig med at staten ikke støtter Rudolf Steiner skolernes overbygning økonomisk i forhold til undervisningsydelsen, ligesom eleverne ikke kan modtage SU støtte. Disse paradoksale forhold vidner om, at der endnu ikke grundlæggende er taget politisk stilling til værdien af

Rudolf Steiner skolernes samfundsnyttelse som studieforberegende ungdomsuddannelse. Dette vil det dog være relevant at medtænke som overskolernes bidrag til at nå "95-procent-målsætningen" – nemlig at 95 % af en ungdomsårgang får mindst én ungdomsuddannelse i 2015 jævnfør aftale om globaliseringsmidlerne.¹

Konklusion

Undersøgelsen kan konkluderes i følgende korte punkter:

1. En ungdomsuddannelse, der favner bredt

Overskolen, 10.-12. skoleår, på Steiner-skolerne kan kaldes en kombineret ungdomsuddannelse, der både har træk til fælles med det almene gymnasium og med de erhvervsfaglige uddannelser. Denne ungdomsuddannelse indeholder mange almindelige fag, som det kendes fra gymnasiet, men desuden en fagrække, der ikke tilbydes andre steder.

Evalueringen konstaterer endvidere, at Rudolf Steiner skolernes tilbyder en ungdomsuddannelse til 10.-12. klassetrin på 6 skoler i Danmark, hvis timetal ligger højere end andre ungdomsuddannelser. Det betyder, at der tilbydes et meget varieret undervisningstilbud, indeholdende en bred vifte af aktiviteter (boglige fag, kunstneriske fag og håndværksmæssige fag), som gensidigt støtter op om hinanden.

På den måde er overskolen i udgangspunktet og med hensyn til timer og ressourcer bedre stillet end de almene gymnasier. Der prioriteres tid til fx ekskursioner, udlandsophold og lignende. Eleverne får derved flere undervisningstimer end sidestillede uddannelser. Men vigtigere er, at udlandsophold af længere varighed giver et europæisk eller internationalt perspektiv, som er afgørende for at kunne orientere sig i globaliserings tidsalder.

Uddannelsen afsluttes ikke med afgangsprøver eller eksaminer på 10.-12. klassetrin. Men undersøgelsen af tidligere elevers færd gennem uddannelsessystemet viser groft sagt, at de videregående uddannelser accepterer vidnesbyrdet som optagelsesgrundlag, eventuelt suppleret med gymnasiale suppleringskurser (herved ligner Steiner-elever alle andre).

¹ <http://www.uvm.dk/I-fokus/95-procent-maalsætning>

Fraværet af afgangsprøve/eksamen ser således ikke ud til at skabe barrierer for de unge i forhold til arbejdsmarkedet eller de videregående uddannelser.

2. Overskolen set ud fra elevernes perspektiv

Eleverne oplever at lære på en anderledes måde end i den offentlige skole. Dette skyldes, at skolerne har et undervisningsprogram, der er anderledes og i øvrigt er eksklusivt i den forstand, at det ikke eksisterer i andre skoletyper.

Eleverne tilkendegiver, at de især tiltrækkes af de mange ikke-boglige tilgange. Eleverne ser sig som "hele mennesker" og ikke kun som "elever" eller "mennesker under uddannelse eller i oplæring".

Den faglige bredde fremmer en inkluderende praksis, hvor mobning tilsyneladende findes uhyre sjældent, fordi der tidligt opbygges stærke sociale netværk og et stærkt internt sammenhold.

Det er endvidere vigtigt at fremhæve, at både elever (og lærere i øvrigt) tilkendegiver, at de trives godt på skolerne.

3. En inkluderende pædagogik

Pædagogikken synes at være inkluderende. Især kan det påpeges, at det brede undervisningsudbud lægger op til, at der på skolerne skabes inkluderende miljøer, idet der appellerer til mange forskellige handleformer, kropslige som intellektuelle.

Steinerskolerne tilbyder en ø af tradition og bestandighed i et samfundshav af forandringer og kompleksitet. Denne afstand mellem skolernes praksis og det omgivende samfund kan enten forstås som en fordel (det skaber ro og tid til fordybelse) eller en ulempe (eleverne bliver socialiseret anderledes end andre unge). En sådan vurdering vil altid afhænge af, hvordan afstanden betragtes.

4. Internationalt perspektiv

Skolerne fokuserer på undervisningens dannelsesside, hvor udvælgelsen af undervisningens temaer og progressionen over klassetrinene i høj grad er fastlagt ud fra Rudolf Steiners oplæg samt enkelte andre waldorfteoretikere. Derved iagttages en homogenitet og konsistens i undervisningen uafhængigt af, hvilken skole man undersøger. Det skaber kulturelt fællesskab og fælles identitet i en verden under konstant forandring. En anden virkning af

didaktiktraditionen er, at undervisningen er baseret på Rudolf Steiners filosofiske overvejelser om barnets almene behov, og ikke på det omgivende samfunds behov eller på konkrete overvejelser om en nutidig videnskabelig kobling mellem undervisningens indhold, og hvordan tilegnelsen af dette indhold kan måles.

Projektets baggrund

Projektet er blevet til gennem et samarbejde mellem en forskergruppe ved DPU og Rudolf Steiner Skolernes følgegruppe. Følgegruppen ønskede at få gennemført en empirisk undersøgelse af seks Rudolf Steiner skoler med overbygningsskoler for 9., 10., 11. og 12. klassetrin. Sigtet er, at undersøgelsen i sin helhed kan danne grundlag for ansøgning om statslig anerkendelse af 11.-12. klasse på Rudolf Steiner skolerne. Repræsentanter fra de seks Rudolf Steiner overbygningsskoler (herefter følgegruppen) ønsker ved hjælp af undersøgelsen at få gennemført en videnskabelig redegørelse for skolernes praksis. Gennem beskrivelser af denne praksis dannes et empirisk belagt billede af den undervisningsmæssige praksis, som findes på skolerne. Derved rettes det forskningsmæssige fokus dels på oplevelser af skolen blandt elever og lærere og dels på beskrivelse af skolernes særlige pædagogiske program (Waldorfpædagogik). Heri indgår elementer som lærebøger, højtider og fordeling af undervisningstimer på boglige fag, kunstneriske fag og håndværksmæssige fag. På den måde kortlægges skolernes pædagogiske ståsted og den dertil hørende praksis, som antages at kendetegne skolernes egenart som alternativ til det offentlige skolesystem. Undersøgelsen dokumenterer, at de seks Rudolf Steiner skoler repræsenterer en anderledeshed i forhold til de omgivende offentlige skoler. Undersøgelsen gennemførtes fra 1. juli 2010 til 31. maj 2012, og den afsluttende rapport forelå 21. juni 2012.

Gennem forskningsprocessen har følgegruppen løbende haft lejlighed til at kommentere og drøfte undersøgelsens fremdrift, ligesom følgegruppen har været kommunikationsbro mellem forskergruppen og de seks skoler. Denne relation har været værdsat i begge grupper. Både lærere og elever på skolerne har virket motiverede og åbne over for at deltage i undersøgelsen, og det har ikke været vanskeligt for forskergruppen at indsamle det nødvendige materiale til analysen. Desuden har følgegruppen inviteret forskerne til ved større arrangementer både at præsentere oplæg til undersøgelsen og senere de første

resultater af undersøgelsen. I efteråret 2012 forventes endnu en række arrangementer gennemført, hvor forskergruppen igen møder lærere og forældre med henblik på en fortsat præsentation og diskussion af den afsluttende rapport.

Empirisk grundlag

Pædagogisk og uddannelsesmæssig feltforskning finder altid sted i normative sammenhænge. Skoler har deres egne ideer om, hvordan børn, unge og voksne skal omgås hinanden. De har et værdigrundlag (eleven som "helt menneske" og læreren som meget andet end ren fagunderviser), samarbejder med forældrene og udvikler på den måde nye løsninger på eksisterende barrierer eller vanskeligheder. Eleverne forventes over tid at blive fleksible, motiverede og selvstyrede. I tilgift har Steiner-skolerne et yderligere synligt dannelsesfilosofisk grundlag.

Det har stillet forskergruppen over for den udfordring at lade sig påvirke mindst muligt af de værdier og normer, som så at sige findes i bygningerne.

For at kunne beskrive skolernes undervisningspraksis på en nuanceret måde er der derfor anvendt flere forskellige former for undersøgelse. For det første tog forskergruppen på observationsbesøg på alle seks skoler af 2-3 dages varighed, hvor der også blev gennemført en række indledende interviews af elever og lærere. Denne første besøgsrunde havde til formål at skabe kontakt til skolerne og følge undervisningen, den øvrige dagligdag på skolen og desuden til at indramme de mest relevante forhold til videre undersøgelse.

For det andet har alle elever og lærere medvirket ved at udfylde elektronisk spørgeskemaer, der giver et generelt billede af, hvordan samtlige aktører oplever det at være på skolen. Dette overordnede billede fastlægger en række almene forhold, der vedrører overordnede træk ved skolerne, fx elevernes tilfredshed med skolen, kammeratskab, selvstændighed og lignende. Tilsvarende har lærerne besvaret spørgsmål om, hvordan de planlægger undervisningen, hvad de særligt lægger vægt på i forhold til deres relation til eleverne, hvordan de forholder sig til Waldorfpædagogikken og andre centrale temaer.

For det tredje er den kvantitative del af det empiriske materiale understøttet af uddybende og nuancerende kvalitative interviews. Herved suppleres de generelle sammenhænge blandt alle elever og lærere med

samtaler, der skaber mere indgående forståelse for, hvordan det almene beskrives i det særlige. Her tog samtalerne udgangspunkt i de data, som forelå fra den kvantitative del af undersøgelsen. For eksempel blev eleverne spurgt om, hvad de synes om den særlige fordeling af timer mellem boglige fag, kunstneriske fag og håndværksfag, og hvordan de oplever skolernes pædagogik. Tilsvarende blev lærerne spurgt om, hvordan de forholder sig til Waldorfpædagogikken, og hvad de særligt prioriterer i deres undervisning.

Som baggrund for at fortolke nutidens waldorfpædagogiske ståsted indledes den endelige rapport med en opridsning af Rudolf Steiners tanker om, hvordan mennesket lærer og udvikler sig. Her er det vigtigt at gøre opmærksom på, at disse tanker er læst af forskere, der er udefrakommende og kort og godt "ikke har aktier" i Steiners tænkning. Fremstillingen er derfor præget af neutral distance. Den viser i øvrigt både sammenfald og afvigelser mellem Rudolf Steiners ideer og de seks nutidige skolars fortolkning af det filosofiske grundlag. I præsentationen af Rudolf Steiners tanker er der lagt vægt på at fortolke Steiners egne foredrag, der er samlet i en lang række tekster, med henblik på at kunne præcisere beskrivelsen af skolernes oprindelige ophavsmand.

Perspektiverende til hovedanalysen har et stort antal tidligere elever fra Rudolf Steiner skoler medvirket i en spørgeskemaundersøgelse med det formål er at følge op på, hvordan tidligere elever har klaret sig i det videre uddannelses- og arbejdsliv. Derigennem er der gennemført en analyse, der både kaster lys over fordele og ulemper ved Rudolf Steiner skolernes praksis, hvor temaer som optagelse på videre uddannelse, tilfredshed med at have gået på skolen samt udfordringer og muligheder ved skolernes karakteristiske syn på undervisning og læring bliver fremhævet.

I sin helhed er der produceret et omfangsrigt empirisk materiale, der er behandlet på en sådan måde, at både bredden og de særlige forhold kommer til syne.

